

Suomalainen tutkimus ja kilpailu kansainvälisessä tiedepolitiikassa

■ Riitta Mustonen

Maailmanlaajuinen kilpailu tutkimustuloksista ja tutkimusrahoituksesta kovenee. Tieteen kilpailu heijastuu myös eri maiden tiedepolitiikan toimijoihin. Usein tulee miettineeksi, kenen pillin mukaan oikein mennään. Mistä kansainvälisen tiedepolitiikan trendit saavat alkunsa, kuka valitsee teemat ja prioriteetit, kansainvälinen tiedeyhteisö, EU vai jokin suurista tiedemaista? Miten pieni tiedemaa voi olla täysipainoinen vaikuttaja kansainvälisessä tiedepolitiikassa ja maksimoida kansallisen hyödyn kansainvälisestä yhteistyöstä? Miten saisimme Suomeen enemmän terävimmän kärjen huippututkijoita? Entä millä toimilla tukisimme yliopistojamme kansainvälisen tason huippusuorituksiin? Monet tiedepolitiikan kansainvälistymistavoitteista eivät ole pelkästään tutkimusrahoittajien ja tutkimusta tekevien organisaatioiden vastuulla, vaan kansainvälistymiseen vaaditaan koko yhteiskunnan toimia.

Tiedepolitiikassa näkyy kasvavien tiedemaiden vaikutus, jolloin perinteinen tiedejohtajuuden asetelma on muutoksessa. Pienen maan voi olla vaikeaa arvioida kenen kanssa, missä asioissa ja milloin kannattaa liittoutua. Euroopan vaikutusvalta on pienemässä, Aasia nousee kohisten ja Yhdysvaltojen katse on kääntynyt Euroopasta Aasiaan. Euroopan komissio on asettanut tavoitteekseen poistaa eurooppalaisen tutkimusalueen (*European Research Area*, ERA) tieltä viimeisetkin esteet vuoteen 2014 mennessä. Aikataulu on tiukka ja todellisia esteitä paljon. Jäsenmaat ja niiden organisaatiot ovat paitsi erilaisissa kehitysvaiheissa myös erilaisin valmiuksin ja resurssein liikkeellä. Voi perustellusti kysyä, kenen ehdoilla tutkimusalueetta rakennetaan. Onko pienillä mailla sananvaltaa ja samat mahdollisuudet vaikuttaa ja menestyä kuin suurilla tiedemailla?

Pienestä koostaan huolimatta Suomella on vahvuuksia ja siten myös mahdollisuuksia. Suomessa tehdään huippututkimusta. Tiedejärjestelmästämmme on otettu mallia maailmalla. Suomen investoinnit tutkimukseen ja kehitykseen tunnetaan ja neljän prosentin tavoitetta tutkimus- ja kehittämismenojen bruttokansantuoteosuudesta arvostetaan. Suomi tunnetaan erityisesti arviointeihin luottavana maana ja tapaamme toimia pidetään hyvänä. Kun suomalainen valitaan kansainvälisen työryhmän tai hankkeen vetäjäksi, saattaa kuulla toiveikkaita kommentteja: ”Nyt saadaan asioihin vauhtia!” Valitettavasti isot laivat eivät kuitenkaan käänny helpolla.

Korkeakoulutuksen, tieteen ja tutkijankoulutuksen kansainvälistymistä on korostettu erilaisissa arvioinneissa Suomessa. Kansainvälistä yhteistyötä ja kansainvälisyyttä on myös monin tavoin pyritty vauhdittamaan. Tämä näkyy yliopistojen strategioissa, Suomen Akatemian toiminnassa ja opetus- ja kulttuuriministeriön prioriteeteissa. Jos tarkasteltaisiin esimerkiksi eri maiden käynnistämien kahden- tai monenvälisen rahoittajayhteistyön määrää, Suomi pärjäisi vertailussa hienosti. Suomen Akatemia on vuodesta 2001 lähtien järjestänyt yhteishankkeita eri maiden tutkimusrahoittajien kanssa. Vuonna 2011 Akatemian yhdestätoista tutkimusohjelmasta kymmenessä oli rahoitusyhteistyötä, yhteensä kuudentoista maan ja 22 rahoittajan kanssa. Yhteistyö keskittyy eurooppalaiseen rahoitusorganisaatioihin ja Akatemian strategiaan kumppanimaihin Euroopan ulkopuolella.

Mitä pienen maan kansallisen toimijan, esimerkiksi rahoittajan, sitten kannattaisi ottaa huomioon kansainvälisellä tiedepolitiikan kentällä toimiessaan? Ensinnäkin tarvitaan näke-

mys siitä, missä asioissa ja missä teemoissa Suomen tulisi pyrkiä kärkeen. Tällainen visio edellyttää analyysia oman maan vahvuuksista ja toimeenpanorahoitusta. Vaikka suomalaisten tutkijoiden ja tutkimusryhmien kansainvälisen yhteistyön tukeminen tulee jatkossakin olemaan Akatemian tutkimusrahoituksessa keskeisellä sijalla, ei tiedeyhteisömme pysty pelkäämään Akatemian rahoituksen turvin vastamaan eurooppalaisen ja globaalin yhteistyön uusiin tarpeisiin. Suomen aktiivinen osallistuminen Euroopan tason laajoihin tutkimusinfrastruktuureihin, yhteiseen ohjelmasuunnitteluun (*Joint Programming*), innovaatiokumppanuuksiin tai EU:n jäsenmaiden yhteishankkeisiin Euroopan ulkopuolisten maiden kanssa edellyttävät tuntuvaa ja pitkäjänteistä lisärahoitusta ja kansallista yhteistyötä. Isojen hankkeiden vetovastuiden saaminen Suomeen vaatii lisäksi paljon etukäteistyötä ja kansainvälistä lobbausta. Eurooppa-yhteistyön lisäksi kahdenvälinen yhteistyö Euroopan ulkopuolisten kumppaneiden kanssa kehittyy yhä laajemmaksi ja kunnianhimoisemmaksi.

Omien tavoitteiden kirkastaminen koskee myös tutkimusta tekeviä yliopistoja ja tutkimuslaitoksia. Tulevaa EU:n Horizon 2020 -ohjelmaa tullaan toteuttamaan noin 86 miljardin euron edestä, mikä kuulostaa valtavalla summalla, mutta rahoitus ei 27 jäsenmaan seitsemän vuoden ohjelmaksi sittenkään ole kovin suuri. Ohjelmassa tulee olemaan voittajamaita ja -organisaatioita sekä niitä, joiden onnistuminen rahoituksessa jää vaatimattomaksi. Isojen hankekokonaisuuksien valmistelu vaatii paljon työtä, mutta siitä huolimatta rahoituksen saanti voi olla epävarmaa. Yliopistojen, tutkimuslaitosten ja yritysten onkin syytä viimeistään nyt pohdita, mihin osioihin ja teemoihin kannattaa oman strategian pohjalta lähteä valmistautumaan. Kaikkeen ei tarvitse mennä mukaan.

Toiseksi on tärkeää olla realistinen ja ymmärtää syyt, miksi merkittävä tiedemaa haluaa hakeutua yhteistyöhön kanssamme. Useimmiten syynä on se, että meillä on jotakin sellaista, mistä iso maa näkee hyötyvänsä yhteistyön kautta. Pitää olla laadukasta osaamista ja kykyä vie-

dä hankkeita läpi nimenomaan ison tiedemaan prioriteettialoilla ja tärkeäksi määrittelemissä teemoissa. Ei riitä, että tunnemme omat vahvuutemme, meidän tulee myös tuntea mahdollisten yhteistyökumppaneidemmekin tarpeet. Tämä on tärkeää myös siksi, että hyvin samantyyppiset aiheet tuntuvat kiinnostavan monia maita samanaikaisesti mahdollisina yhteistyöaiheina.

Kolmanneksi on arvioitava, millä tavalla päästään tehokkaimmin lopputulokseen. On selvitettävä, milloin kannattaa toimia yksin ja milloin on tärkeää lyöttäytyä yhteen esimerkiksi muiden pienten toimijoiden kanssa. Oikeiden yhteistyökumppaneiden tunnistaminen edellyttää aktiivista otetta ja pitkäjänteistä ponnistelua. Parhaimpia yhteistyösuhteita saatetaan joutua rakentamaan vuosia. Esimerkiksi pohjoismaiden yhteistyö toimii monella tutkimuksen alalla erinomaisesti, mutta yhteistyön kaikkia mahdollisuuksia ei ole täysin hyödynnetty. Viime vuosina tiedepolitiikassa keskustelua kirvoittaneet niin sanotut ihmiskunnan suuret haasteet ovat laaja kokonaisuus, jossa on tärkeitä teemoja Suomenkin edistettäväksi. Jo se, miten organisoidutaan tehokkaimmin näiden suurten haasteiden selvittämiseksi, luo mahdollisuuksia uudelle ajattelulle ja toimintatavoille. Suomalaiset ovat yleensä taitavia erilaisten prosessien hallinnassa, joten osaamisellemme on varmasti kysyntää.

Lopuksi vielä tärkein kysymys: miksi Suomen tulisi tehdä tutkimusrahoitusyhteistyötä ja kansainvälistä tiedepolitiikkaa suurten toimijoiden kanssa? Kyse on tietenkin tutkimuksen laadusta ja resursseista. ”Pääsemällä pöytiin, joissa päätökset tehdään” voimme vaikuttaa sisältöihin ja luoda suomalaiselle tiedeyhteisölle mahdollisuuksia yhteistyöhön ja lisärahoitukseen. Suurten hankkeiden vetovastuut puolestaan paitsi nostavat suomalaiset näkyvää asemaan myös antavat aivan uudet edellytykset viedä asioita haluttuun suuntaan.

Kirjoittaja on Suomen Akatemian ylijohtaja.